

ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΑΚΟΥΣΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Θεόδωρος Λώτης

Δεκέμβριος 2013

Στα πλαίσια του 20^{ου} φεστιβάλ Espace du Son στην πόλη των Βρυξελλών, πραγματοποιήθηκε ένα διήμερο συνέδριο στις 22 κι 23 Νοεμβρίου 2013 με θέμα τη διδασκαλία της ηλεκτροακουστικής μουσικής. Η ευχάριστη έκπληξη που προέκυψε από τις ανακοινώσεις του διήμερου ήταν η εστίαση πολλών συνέδρων στην διδασκαλία της ηλεκτροακουστικής μουσικής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Δάσκαλοι από χώρες της αμερικάνικης ηπείρου και της Ευρώπης, έχουν ξεκινήσει τα τελευταία χρόνια, με τη συνεργασία πανεπιστημίων και ερευνητικών ιδρυμάτων, την επεξεργασία μεθοδολογιών που θα επιτρέπουν σε μικρά παιδιά την κατανόηση της ηλεκτροακουστικής μουσικής και τη σύνθεση μικρών έργων με τη χρήση τεχνολογίας. Αυτές οι μεθοδολογίες βασίζονται κυρίως σε δύο πυλώνες: στη θεωρία του Pierre Schaeffer όπως αυτή εκφράστηκε στο έργο του *Traité des Objets Musicaux* (αλλά και στα μετέπειτα επεξηγηματικά και συμπληρωματικά έργα των Michel Chion και Denis Smalley¹) και στην πρακτική προσέγγιση της ακουστικής οικολογίας και των ηχοτοπίων του Murray Schafer. Οι δύο αυτοί πυλώνες μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για τη διαμόρφωση κριτηρίων με τα οποία οι μαθητές θα κατανοούν και θα περιγράφουν τα ηχητικά φαινόμενα και τις μουσικές τους εφαρμογές, σχεδιάζοντας παράλληλα ομαδικά παιχνίδια με τους δασκάλους τους με σκοπό το μουσικό αυτοσχεδιασμό και τη σύνθεση έργων.

Η ψηφιακή τεχνολογία δεν αποτέλεσε ποτέ πρόβλημα για τα παιδιά. Η αφομοίωσή της από αυτά είναι άμεση και τάχιστα. Το ζητούμενο λοιπόν σε μια τάξη με μικρούς μαθητές παραμένει η εκμάθηση μιας κοινής γλώσσας όχι για να διαβάσουμε τη μουσική αλλά για να την αναζητήσουμε, να την περιγράψουμε, να την κατανοήσουμε και, τέλος, να τη δημιουργήσουμε. Ας μην ξεχνάμε ότι η ηχητική αντίληψη συμβάλει τα μέγιστα στην κατανόηση του περιβάλλοντος ενός παιδιού και ότι η κατανόηση της μουσικής αποτελεί μέρος της ηχητικής αντίληψης. Με αυτό το σκεπτικό, το επιθυμητό είναι να δημιουργηθούν εκείνες οι διδακτικές μεθοδολογίες που θα βοηθήσουν τα μικρά παιδιά να κατανοούν αρχικά τον ηχητικό κόσμο και δευτερευόντως τη μουσική. Να αντλούν πληροφορίες από τους ήχους και να αντιλαμβάνονται τις ποιότητες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους πριν να τους χρησιμοποιήσουν σε μουσικές δράσεις. Της κατανόησης όμως του κόσμου – εγχειρήματος εξαιρετικά περίπλοκου – προηγείται η κατανόηση της γλώσσας που θα χρησιμοποιηθεί για την κατανόηση του κόσμου. Εδώ, οι θεωρίες του Schaeffer και οι πρακτικές του Schafer μας προμηθεύουν με εργαλεία, τεχνικές και μεθοδολογίες. Βοηθούν τα παιδιά να κατανοήσουν και να αλληλεπιδράσουν με το ηχητικό περιβάλλον. Προσφέρουν ένα νέο “ηχητικό solfège” που προηγείται του παραδοσιακού solfège των τεσσάρων παραμέτρων.

Κάποιες διαφορές είναι οι εξής: το παραδοσιακό solfège αποτελεί επίκτητη γνώση και όχι βιωματική. Ο μαθητής καλείται να αναγνωρίσει τη νότα λα απλώς και μόνο

---

¹ Michel Chion. *Guide des Objets Sonores*.

Denis Smalley. *Spectro-morphology and Structuring Processes*. Στο Simon Emmerson: *The language of electroacoustic music*.

διαβάζοντάς την και χωρίς προηγουμένως να την έχει απαραίτητα ακούσει. Μαθαίνει δηλαδή από μικρή ηλικία ένα αφηρημένο σύστημα που ελάχιστη σχέση έχει με τη βιωματική του εμπειρία. Στο ηχητικό solfège και με τη χρήση ομαδικών παιγχνιδιών, ηχητικών αντικειμένων και τεχνολογιών οι μαθητές καλούνται να κατανοήσουν και όχι να αναγνώσουν, να πράξουν και όχι να ερμηνεύσουν, να ανακαλύψουν και όχι να φαντασιωθούν.

Προκύπτει ένα πολύ σημαντικό ζήτημα. Τι είναι αυτό που προτείνουμε ως μουσική εμπειρία και πράξη στους μικρούς μαθητές των δημοτικών σχολείων; Οι απαντήσεις των συνέδρων στις Βρυξέλλες ήταν απόλυτα ξεκάθαρες. Χρειάζεται να επαναφέρουμε στη διδασκαλία τη χαρά της ανακάλυψης και της περιπέτειας του ήχου. Να ενθαρρύνουμε τα παιδιά να αφουγκραστούν τα ηχητικά σώματα και τις δονήσεις τους αντί να βιαβάζουν τις κωδικοποιημένες αποτυπώσεις τους σε μια παρτιτούρα. Να αναγνωρίζουν τις τονικές και τις σύνθετες ηχητικές μάζες και τις σημασίες που περιέχουν, να περιγράφουν τα λαμπερά και τα σκοτεινά αρμονικά ηχοχρώματα, να ακροάζονται τις μικροδομικές ιδιαιτερότητες των ήχων, την εξέλιξή τους και τις διαφοροποιήσεις τους στο χρόνο, τα κρυμένα μελωδικά προφίλ και τις εσωτερικές εναλλαγές των φασμάτων.

Ένα παραμύθι με μια αρκούδα θα μπορούσε να αρκέσει. Ένα χειμωνιάτικο δάσος υπό βροχή θα μπορούσε να προσφέρει το σκηνικό. Όπως και ένα αστικό τοπίο με σωρούς σκουπιδιών και κυκλοφοριακή συμφόρηση. Ο,τιδήποτε μπορεί να γίνει κατανοητό σα βιωματική ηχητική πραγματικότητα μέσα στην οποία ο μαθητής καλείται να ακούσει, να κατανοήσει τη σημασία αυτών που ακούει και να δράσει ό ίδιος διαμορφώνοντας το ηχητικό περιβάλλον και άρα τη σημασία του.

Πώς μπορεί να βοηθήσει η μουσική τεχνολογία έναν δάσκαλο σε αυτήν την ηχητική περιπέτεια με τους μαθητές του; Στο πέρασμα των χρόνων και με τις αλλαγές που συμβαίνουν συνεχώς στον τομέα της μουσικής τεχνολογίας, ποια είναι αυτά που θα κρατήσουμε και ποια αυτά που θα πετάξουμε από τη διδασκαλία της μουσικής δημιουργίας με χρήση των νέων μέσων; Κυρίως όταν αυτές οι αλλαγές συμβαίνουν τόσο γρήγορα που συχνά βρισκόμαστε να τις παρακολουθούμε αμμέτοχοι, καθώς καμία εταιρία κατασκευής υπολογιστών ή λογισμικού δεν ενδιαφέρεται για τις ανάγκες και τις αβεβαιότητες που προκύπτουν από τη χρήση των προϊόντων τους. Σε ό,τι αφορά τουλάχιστον στη χρήση μουσικών τεχνολογικών μέσων, βρισκόμαστε να διδάσκουμε όλο και περισσότερο την τεχνολογία της μουσικής παρά τη μουσική της τεχνολογίας. Σταδιακά απομακρυνόμαστε από τις βασικές λειτουργίες της ηχητικής σύνθεσης, από τα ενεργειακά της μοντέλα προς όφελος του εργαλείου. Αναζητούμε την τέλεια μηχανή χωρίς να υποψιαζόμαστε ότι, συχνά, αυτή υπαγορεύει και διαμορφώνει την αισθητική μας.

Η προτροπή που διαμορφώθηκε στο συνέδριο των Βρυξελλών συνοψίζεται στην εξής πρόταση: να απομακρυνθούμε και από το μαυροπίνακα και από την οθόνη του υπολογιστή. Να ξαναφέρουμε στο κέντρο της διδασκαλίας τη φυσική ενέργεια του παιδιού και την ανάγκη του να μάθει τον κόσμο μέσα από πράξη και όχι μέσα από προγενέστερη κωδικοποιημένη γνώση.

Οι μαθητές και οι δάσκαλοί τους μπορούν να βγουν από τις τάξεις, να αφουγκραστούν το ηχητικό τους περιβάλλον, να συζητήσουν για αυτό, να αναγνωρίσουν κυριολεκτικές και μεταφορικές σημασίες, να το ηχογραφήσουν, να το

επεξεργαστούν και να το μορφοποιήσουν παραλλάσσοντας τις σημασίες του. Τέλος, μπορούν να το αποτυπώσουν στο μαυροπίνακα και να το αναλύσουν στον υπολογιστή τους. Οι πειραματισμοί αυτοί απαιτούν την ισομερή προσπάθεια μαθητών και δασκάλων. Τέτοιες διαδικασίες εφαρμόζονται και στην Ελλάδα. Η μεγάλη δυσκολία βέβαια παραμένει η αναγκαστική (μέχρι ενός βαθμού) προσήλωση στην προαποφασισμένη σχολική ύλη η οποία, εκ των προτέρων, θεωρεί ότι όλοι οι μαθητές έχουν τις ίδιες αντιληπτικές ιδιότητες και ανάγκες, ζουν σε παρόμοια ηχητικά περιβάλλοντα και, συνεπώς, μπορούν να παρακολουθήσουν το ίδιο τυποποιημένο πακέτο μουσικών πληροφοριών. Η διδασκαλία όμως σχετίζεται με ιδιαιτερότητες και ανθίζει σε περιόδους αισιοδοξίας. Χρειάζεται την ύπαρξη και όχι την επιβίωση. Χρειάζεται εμπιστοσύνη και όχι δυσaréσκεια. Απαιτεί τη συμμετοχή και όχι την παρακολούθηση.

Στα μέσα του συνεδρίου, το απόγευμα της 22ας Νοεμβρίου, μας ανακοίνωσαν το θάνατο του Bernard Parmegianni, συνθέτη και δάσκαλου. Το έργο του De Natura Sonorum αποτυπώνει εκείνη την πρωταρχική φυσική ενέργεια που βρίσκεται πέρα από κάθε τεχνολογία και συνθετική μεθοδολογία: την ακατέργαστη ηχητική ενέργεια, την ίδια τη Φύση του Ήχου που αποτελεί και την καρδιά ενός εκπαιδευτικού συστήματος για τη μουσική.